

ZEDNÁŘSKÉ TISKY V ČESKÝCH ZEMÍCH V 18. STOLETÍ

Jacob Sadilek

Masonic books published in Prague in the 18th century

Abstract: The article analyses the Masonic books published in Prague in the 18th century, including its authors and publishers. Freemasonry had its golden age in Austria in the last quarter of the 18th century. This included Bohemia and Moravia (Czech Lands), at that time part of the Habsburg State. Masonic lodges were flourishing in the cities like Prague and Brno, reaching a membership of more than 200 brethren. Due to the French Revolution, all Masonic activities were suspended by Imperial decree in 1794. In spite of a relatively short period of 30 years, more than forty Masonic publications saw the light in the Czech Lands. It is not a small number considering the brief period and highly specialized subject. We have also to realize, that the language spoken at that time was German, and German books, including Masonic, were freely imported to Prague from neighboring countries.

The most active Masonic publisher was Ferdinand Schonfeld, with over 70 % of the production came from his house. At the same time he was the biggest commercial publisher of the country, flooding the market with books, newspapers, magazines, occasional prints and re-issues of foreign titles, sometimes easily disregarding copyrights. Anything any lodge would need, he was ready to print. However, the quality of his publications was of uneven and often low and he was criticized for this by the famous Viennese Masonic magazine, *Freimaurer Journal*, published by Ignác von Born. The Ex-Jesuit Ignác Cornova was the most prolific author in Prague. On the other hand we see in 1794 the publication of the *System der Freymaurer-Loge Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen in P***[rag]*.¹ which is the most interesting and important document of 18th century Masonic Prague. In addition to the text of the rituals for the three degrees, it narates the lodge history and describes the duties of Brethren to care for the Masonic orphanage in Prague. Very interesting is the lodge Constitution, where there are defined rules like... „*The lodge is a democratic republic*“ ... „, *where the youngest members has the same voting rights as the oldest*“². The Masonic publications in Prague and Brno in the 18th century thus contributed to the enlightenment and modernization of society in the Czech Lands.

Keywords: Masonic books published in Prague in the 18th century – Ferdinand Schonfeld- *Freimaurer Journal* – Ignaz von Born – Masonic orphanage in Prague – *System der Freymaurer-Loge Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen in P***[rag]*

Moderní svobodné zednářství se od svého vzniku roku 1717 v Londýně rychle rozšířilo po celé Evropě a přes Hamburk a Drážďany a francouzskou okupační armádu dorazilo roku 1741 do Prahy. Skutečný rozkvět zažilo však v letech 1764–1794. Je to doba vlády Marie Terezie, Josefa II. a Leopolda II., doba, kterou označujeme jako dobu osvícenství.

V Praze se soustředila největší zednářská aktivita, ale i Brno vykazalo sice menší počet lóží a zednářů, ale zase více radikálně osvícenecké aktivity. V Opavě fungovala velmi krátce lože *Pythagoras*, vojenská lože *Sincerité* putovala z Litoměřic přes Plzeň do Klatov. Praha i Brno měly čilé kontakty s bratry ve Vídni, Drážďanech a Berlíně. V té době se lidé i myšlenky volně pohybovali v Evropském prostoru, obdobně jako dnes v rámci Evropské unie.

Přehled lóží v českých zemích¹:

1. *Zu den drei gekronten Sternen (U tři korunovaných hvězd)*, 1741–1794, Praha
2. *Zu den drei gekronten Saulen (U tři korunovaných sloupů)*, 1771–1785, Praha

3. *Union (Svaz)* 1783–1785, Praha
4. *Zur Wahrheit und Einigkeit (Pravda a jednota)*, 1783 až 1794, Praha
5. *Zu den neun Sternen (U devíti hvězd)*, 1777?–1794, Praha
6. *Sincerité² (Upřímnost, vojenská)* 1742–1785, Klatovy, Praha
7. *Zu den drei Kometen (U tři komet, vojenská)* 1765
8. *Zur aufgehende Sonne (U vycházejícího slunce)*, 1783 až 1785, Brno
9. *Zu den waren vereinigten Freunden (U pravých spojenců přátel)*, 1782–1794, Brno
10. *Pythagoras*, 1785, Opava

Některé lože fungovaly dlouho, jiné zase brzy zanikly. Císařským patentem bylo nařízeno, že od roku 1786 mohou být ve Vídni a v Praze nejvýše tři lože, v menších městech pouze jedna. Císařský zásah byl zednáři považován za omezující, na druhou stranu řád do jisté míry zbavil přebujelosti.

Je zajímavé, že těsně před zákazem svobodného zednářství císařem Františkem II. v roce 1793 bylo v českých zemích dokonce více členů lóží než v Rakousku.

¹ ABAFI, Ludwig. *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn*. Bande I–V.

² VOLF, Josef. *Zednáři na Klatovsku*. Vlastivědná knihovna, 1938.

Počet zednářů v roce 1793

<i>Zur Wahrheit und Einigkeit</i> , Praha ³	101
<i>Zu den drei gekronten Sternen</i> , Praha ⁴	95
<i>Zu den neun Sternen</i> , Praha ⁵	58
Počet zednářů v Praze	254
<i>Zu den Wahren vereinigten Freunden</i> , Brno ⁶	51
Počet zednářů českých zemích ⁷	305
Počet zednářů v Rakousku (Vídeň a Linec) ⁸	281

Zednáři vydávali značný počet publikací, a to od počátku až dodnes. I když se Praha a Brno co se počtu a významu zednářských tisků – masonik – týče, zdaleka nemohou porovnávat s Londýnem či Berlínem, přece není česká produkce zanedbatelná.

Doposud je doloženo 41 publikací, které se podle obsahu dají následovně rozdělit takto:

1) Stanovy, domácí řády, instrukce:	11	27 %
2) Přednášky a projevy:	18	44 %
3) Všeobecné:	12	29 %
4) Celkem	41	100 %

Z přehledu vyplývá, že velká většina spisů byla věnována interním záležitostem řádu, kde plnily potřeby členů lóží.

Rozdělení podle místa vydání publikace:

1) Praha	39	95 %
2) Brno	2	5 %
3) Celkem	41	100 %

Zde zcela jasně dominuje Praha, což plně odpovídá její funkci hlavního města Českého království s přítomností největšího počtu svobodných zednářů, ale i vydavatelů a knihtiskařů. V celém habsburském státě, včetně českých zemí, spadá aktivní fungování lóží do období 1764–1794. Pokud analyzujeme hojnost publikací v jednotlivých časových úsecích, nabízí se následující přehled:

1764–1780	3	7 %
1781–1785	21	51 %
1786–1790	5	12 %
1791–1794	12	30 %
Celkem	41	100 %

Prvních 14 let spadá ještě do vlády Marie Terezie, kdy lóže sice vykazovaly činnost, ale spíše diskrétně, v Praze soustředěnou na vydržování sirotčince sv. Jana Křtitele, založeného zednáři v roce 1773⁹. Roku 1780 nastupuje Josef II., který rychlým tempem reformuje stát podle svých osvícenských představ. A právě zednářské lóže představovaly jistý druh katalyzátoru osvícenských snah panovníka. Do roku 1785 vidíme prudký rozvoj lóží, který se projevuje růstem

počtu členů a zakládáním nových lóží¹⁰. Právě v tomto časovém úseku vychází největší počet zednářských publikací. Nicméně Josef II., byť obklopen mnoha státními úředníky-zednáři, kterých si velice cenil, vydal patent, který od roku 1786 zmenšil počet loží ve Vídni a Praze na nejvýše tři a ve všech ostatních městech omezil počet lóží na jednu. Císař zastával názor, že se lóže přebujely a nevěnovaly se svému základnímu poslání a že v neposlední řadě podléhaly v mnohém Berlínu, což nebylo žádoucí. Od roku 1785 až do Josefovy smrti roku 1790 vycházelo velmi málo zednářských tisků.

Nástup Leopolda II. znamená oživení činnosti lóží. Nový císař se snaží Josefovy reformy konsolidovat a prosadit oproti odmítavé pozici stavů. Situaci se snaží řešit diplomaticky, v zednářských lóžích vidí sympatizanty a využívá je jako „lobby“ ke svým cílům. Do lóží vstupuje mnoho státních úředníků. S předčasným úmrtím Leopolda II. roku 1792 končí éra rozkvětu svobodného zednářství v habsburské monarchii a tím i v Praze a Brně. Nový císař František II. musí řešit hrozící společenský neklid, který v důsledku francouzské revoluce ohrožuje celou Evropu. Zednářům nedůvěřuje, jsou podle něj myšlenkově moc spjatí s francouzskou revolucí, a tak se rozhoduje lóže zakázat. Počátkem roku 1794 končí všechny lóže v monarchii a rovněž v českých zemích svoji činnost. Devadesátá léta jsou pro zednáře přelomovým obdobím, protože po krátkém oživení následují výpady proti nim. Vydávají se spisy pro a proti, a to vysvětluje značný počet tisků v tomto závěrečném období.

Přehled vydaných spisů podle lóží

<i>Zur Wahrheit und Einigkeit</i> , Praha	14	56 %
<i>Zu den drei gekronten Sternen</i> , Praha	3	12 %
<i>Zu den neun Sternen</i> , Praha	3	12 %
<i>Zu den wahren vereinigten Freunden</i> , Brno	3	12 %
Lóže kolektivně, Praha	2	8 %
Celkem	25	100 %
Nevázané na lóže	16	

Jednoznačně neaktivnější zde byla lóže *Zur Wahrheit und Einigkeit* v Praze pod vedením Emanuela hraběte Canala. Šlo o progresivní lóže, která šířila osvícenství podporou dobročinnosti, vědy a umění. Byla spřízněná s vídeňskou lóží *Zur Wahren Eintracht*, kterou vedl Ignác šlechtic Born a která se profillovala jako zednářská akademie věd. Vydala tři ročníky časopisu *Journal für Freimaurer*, který ji proslavil v celé Evropě. Její pražská sestra vydala roku 1794 rozsáhlou knihu *System der Freimaurerloge Wahrheit und Einigkeit zu den drei gekronten Saulen*, která obsahovala

⁴ Liste der gerechten und vollkommenen Loge Wahrheit und Einigkeit zu den drei gekronten Saulen in Orient von Prage, gedruckt bey Hladky 5790 (1790) a přírůstky 5792 (1792). Archiv Národního muzea, fond Latomica.

⁵ Verzeichniss der Mittglieder von der vollkommenen und gerechten Loge zu den drey gekroenten Sternen und Redlichkeit im Morgen von Prag, am Johannisfeste 5791 (1791) a doplněk 5792 (1792). Archiv Národního muzea, fond Latomica.

⁶ Verzeichniss der Mitglieder der gerechten und vollkommenen Loge zu den Neun Sternen im Morgen von Prag. Am Johannisfeste 5970 (1790). Archiv Národního muzea, fond Latomica.

⁷ Verzeichniss der Bruder der gerechten, vollkommenen und gesetzmassigen Johannisloge der Wahren vereinigten Freunde im Orient von Brunn in Mahren. Im Jahre 5793 (1793). Archiv Národního muzea, fond Latomica.

⁸ KODEK, Gunter. Von der Alchemie zur Aufklärung, s. 240.

⁹ CORNOVA, Ignác. Ueber die Pflicht dur die hinterlassenen. Kinder der Bruder zu sorgen, und uber die Art und Mittel dieser Pflicht nachzukommen.

¹⁰ ANTONÍN, Luboš. *Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách*, Praha: Půdorys/Argo, 2012, s. 247.

¹¹ KODEK, Gunter. Von Alchemie zur Aufklärung, s. 247.

stanovy, rituály pro všechny tři stupně: učeň, tovaryš a mistr, dějiny lóže a povinnosti bratrů starat se o zednářské sirotky. Je to zdaleka nejvýznamnější pražská zednářská publikace 18. století, která dává ucelený náhled do života lóže v té době. Její vydání v roce, kdy zednářství končilo, naznačuje, že měla být jakýmsi „pomníkem zašlé slávy pražských zednářů“.

Nejvyšší kancléř Království českého Leopold hrabě Kollowrat Krakowský (bývalý zednář a člen Bornovy lóže *Zur Wahren Eintracht*), předložil dokonce tuto publikaci císaři s doporučením seznámit se s jejím obsahem a zvážit, zda je skutečně třeba podobné zednářské tisky zakázat. Nepomohlo to – jak lóže, tak jejich publikace byly nadlouho zakázány¹¹.

Spisy měly samozřejmě autory, kteří byli někdy jasně uváděni, jindy psali pod pseudonymem a někdy nebyl autor ve spisu uveden vůbec.

Přehled autorů

Ignác Cornova	8	20 %
Karl Wahr	2	5 %
Georg Schmidburg	2	5 %
Wilhelm Fischer von Ehrenbach	2	5 %
Karl O' Reilly	1	2 %
Johann E. Bodeker	1	2 %
Josef hrabě Palatin	1	2 %
Simon Bosch	1	2 %
Joseph Kottnauer	1	2 %
Neznámo	22	55 %
Celkem	41	100 %

Soudě podle nadpolovičního počtu anonymních spisů se zde jasně projevuje neochota veřejně se k zednářství v publikacích přiznat. Nejplodnějším autorem byl Ignác Cornova, který byl vychován jezuitou a po zrušení jezuitského řádu se stal profesorem všeobecných dějin na pražské univerzitě a později i děkanem filozofické fakulty. Již roku 1776 se stal zednářem v lóži *Zu den drei gekronten Saulen* a roku 1783 přestoupil do lóže *Wahrheit und Einigkeit*. Z jeho pera vyšly především spisy týkající se ústavu pro sirotky a některé jeho proslovy. Rovněž je mu připisována kuriózní kniha *Betbuch für Freimaurer* (Modlitby svobodného zednáře). Georg Schmidburg byl hejtman u pluku Callenbergovy pěchoty a v lóži *Zu den drei gekronten Sternen* byl řečníkem. Vydal svoje lóžové projevy o významu zednářství a o Kráse, Síle a Moudrosti, třech základních pojmech v zednářství. Wilhelm Fischer von Ehrenbach byl plukovník, zpočátku člen brněnské lóže *Zur aufgehende Sonne* a poté zakladatel a člen druhé brněnské lóže *Zu den wahren vereinigten Freunden*. Je autorem pamětního projevu k založení této druhé lóže proneseného 11. července 1785.

Karel Wahr byl divadelní herec, krátký čas i ředitel Nostizova (Stavovského) divadla v Praze. Byl členem lóží *Zu den drei gekronten Sternen*, později též lóže *Zur Wahrheit und Einigkeit* a skotské lóže *Zu den neun Sternen*. Vydal svoje lóžové projevy k úmrtí Marie Terezie a Josefa II. Karl O'Reilly byl potomek irského rodu usazeného v Čechách. Byl lékařem a autorem několika lékařských studií. Působil v lóži *Zur Wahrheit und Einigkeit* a sepsal její dějiny. Johann Eubert Bodeker působil jako praktikant u říšské rady ve

Vídni, kde byl dlouholetým členem lóže *Zum heiligen Josef* (U sv. Josefa) a též delegátem na slavném konventu Striktní Observance roku 1782 v německém Wilhelmsbadu. Zde také přijal řádové jméno *Eques a Lapide Cubico*. Je zajímavé, že jeho zednářské projevy byly vydány v roce 1787 v Brně. Josef hrabě Palatin nebyl zednář a sestavil kompilaci jině vydaných děl. Tento soubor pak publikoval pražský vydavatel Schönfeld roku 1785. Za pseudonymem Simon Bosch se skrývá neznámý autor, který přeložil francouzskou knihu o adoptivním zednářství, kde projednává tři „zednářské“ stupně pro ženy. Josef Kottnauer byl pražský knihkupec, který vydal roku 1793 spis *Die Freimaurer keine Jakobiner*, v němž obhazuje lidumilnost zednářství. Sám zednářem nebyl.

Lóže sice spisy vydávaly, ale tisk měli na starost tiskaři, kteří byli komerčními podnikateli.

Přehled tiskařů:

Schönfeld	30	73 %
Hladký	1	2 %
Brno	2	5 %
Neznámý	8	20 %
Celkem	41	100%

Jednoznačně dominantní pozici ve vydávání zednářských tisků měl Jan Ferdinand Nepomuk rytíř Schönfeld¹². Byl rovněž největším pražským nakladatelem poslední čtvrtiny 18. století. V roce 1781 získal privilegium vydávat v Praze německé a české noviny. Roku 1783 dostal exkluzivní právo tisknout veškerá úřední akta zemského gubernia a v roce 1794 privilegium na vydávání inzertního listu. Jeho obchodní dravost i nekalé praktiky mu zajistily vedoucí pozici na pražském nakladatelském trhu. Měl také vlastní papírnu. Zasloužil se ale i o kulturní rozvoj Prahy tím, že v průběhu josefínských dražeb skupil zbytky umělecké sbírky císaře Rudolfa II. a rovněž založením zábavního parku a technologického muzea v Karlínském údolí. V roce 1799 se přestěhoval do Vídně, kde byl pro něj trh větší a lukrativnější. Od roku 1785 je veden jako člen lóže *Zu den drei gekronten Sternen*, ale v roce 1792 je vyloučen pro „velice nezednářské chování“. Během svého skoro osmiletého členství v řádu svobodných zednářů vydával skoro veškeré lóžové publikace, a to jak knihy, tak i lóžové seznamy a jiné příležitostné tiskoviny. Anton Hladký byl pražský knihtiskař v Karolíně. Od roku 1774 byl afiliován do pražské lóže *Zu den drei gekronten Saulen*. Tisknul lóžové seznamy, rituály pro lóži *Zur Wahrheit und Einigkeit* a brožurku vydanou společně všemi třemi pražskými lóžemi k obhajobě zednářství roku 1792.

Jan Gottfried Calve byl další pražský knihtiskař a nakladatel. Působil v univerzitním knihkupectví, poté u Schönfelda a od roku 1790 jako samostatný podnikatel. V letech 1788–1791 je členem lóže *Zu den drei gekronten Sternen* a po roce 1791 přestoupil do lóže *Zur Wahrheit und Einigkeit*. Doposud nebylo možné identifikovat konkrétní zednářský tisk z jeho dílny.

V neposlední řadě je nutné zmínit bratry Andream a Christiana Wolfganga Gerlovy. Pocházeli z Frankfurtu nad Mohanem. Andreas provozoval první půjčovnu knih s čtenářským kabinetem v Praze (1781–1799) a úzce spolu-

¹² ANTONÍN, Luboš. *Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách*, Praha: Půdorys/Argo, 2012, s. 100.

pracoval na knižních aukcích se svým bratrem Christianem Wolfgangem, významným pražským knihkupcem, který organizoval výrobu domácí a prodej zahraniční osvícenecké literatury. Christian Wolfgang založil v Praze tzv. *Learned-Club* (1772) s čítárnou časopisů, kde se scházeli šlechtici, důstojníci a intelektuální elita.

V osmdesátých letech byl snad nejlepším knihkupcem v Praze. Jeho nákladem vyšla celá řada důležitých spisů od Ignáce Borna, Adaukta Voigta, Josefa Sonnefelse atd. Vydával rovněž *Prager gelehrte Nachrichten*, časopis Pražské učené společnosti. Kromě toho udržoval dobré obchodní vztahy v zahraničí, například v Lipsku, Drážďanech, Berlíně, Paříži a hlavně ve švýcarském Neuchâtelu, odkud dovážel nejnovější francouzskou a evropskou osvícenskou literaturu. Dovážel dílo Voltaira a prodal například 40 encyklopedií od Diderota. I přes pokrokovost a oblibu u pražské elity skončil Gerleho podnik krachem, zapříčiněným mimo jiné i jeho přímým konkurentem Schönfeldem. Christian Wolfgang byl zednářem v Praze od roku 1774 a jeho bratr Andreas byl v letech 1785–1789 členem lóže *Zu den drei gekrönten Sternen*.

Závěr

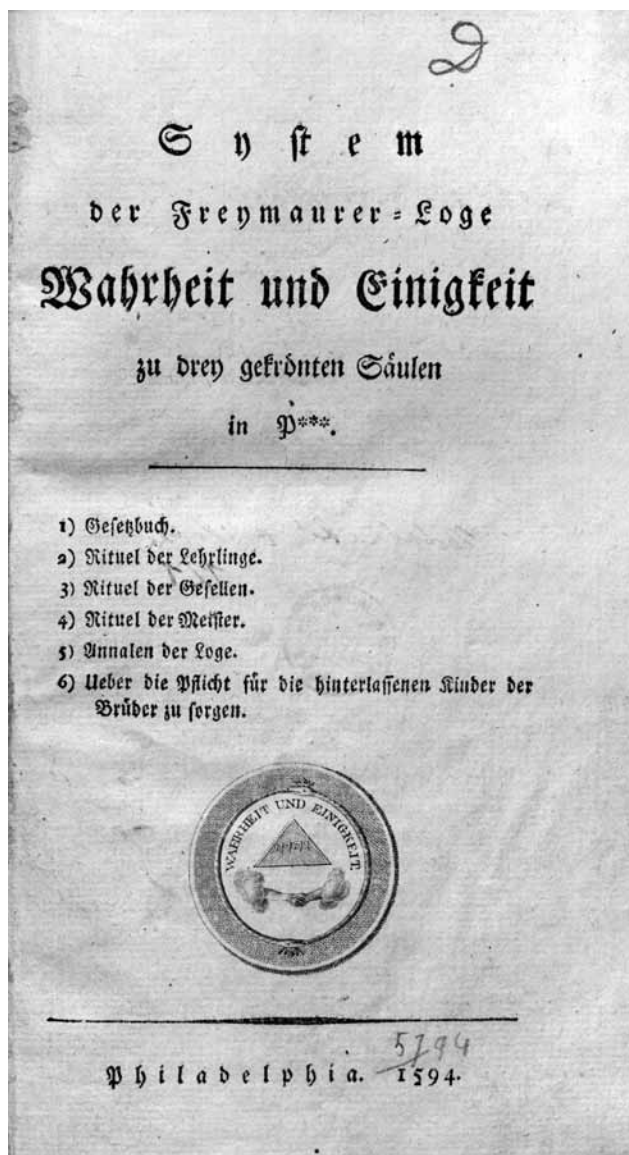
Poslední třetina 18. století je doba velkého rozkvětu svobodného zednářství v celé Evropě a rovněž tak v habsburské monarchii, včetně Čech a Moravy. Lóžový život byl aktivní v Praze i v Brně. Rok 1794 znamená však konec zednářství v habsburském státě, především v důsledku francouzské revoluce.

V relativně krátkém období třiceti let bylo vydáno něco přes čtyři desítky zednářských tisků. Je to celkem velký počet na tak specializované téma a tak omezenou dobu. Musíme si také uvědomit, že se v lóžích mluvilo německy a německé knihy, a to i zednářské, se bez omezení dovážely. Největší zásluhu na domácí produkci měl vydavatel Schönfeld, který, motivován především obchodně, hbitě vydával jakýkoliv zednářský proslov, příručku či překlad zahraniční knihy. Výborný vídeňský časopis *Freimaurer Journal*, vydávaný Bornovou lóží v recenzích Schönfeldových tisků kousavě poznamenal, že Schönfeldova officína toho vydává

mnoho, ale nízké úrovně. Na druhé straně ale vidíme publikaci lóže *Wahrheit und Einigkeit* z roku 1792 *System der Loge Wahrheit und Einigkeit*, která je snad evropského významu. Nakladatele doposud neznáme, autoři jsou Cornova a O'Reilly. Kniha podává podrobný popis fungování pražské lóže s osvícenským zaměřením. V jejích stanovách jsou formulace jako „*Lóže je demokratická republika*“ a „*nejmladší člen lóže má stejné hlasovací právo jako ten nejstarší*“, které už tehdy zaváděly interní demokratické volby. Můžeme konstatovat, že zednářské lóže a jejich publikace byly jistým způsobem katalyzátory osvícenství v českých zemích a přispěly tak k společenskému vnímání modernizaci státu.

Literatura

- ABAFI, Ludwig. *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn*. Budapest, 1890–1899. Bande I–V.
- ANTONÍN, Luboš. *Moudrost – síla – krása. Zednářské tisky ze zámeckých knihoven v České republice*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003.
- ANTONÍN, Luboš. *Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách*. Praha: Argo, 2010.
- CORNOVA, Ignác. *Ueber die Pflicht der hinterlassenen Kinder der Bruder zu sorgen, und über die Art und Mittel dieser Pflicht nachzukommen*. Otištěno v *SYSTEM der Freimaurerloge Wahrheit und einigkeit*, Prag, 1794.
- KODEK, Günter. *Brüder, reicht die Hand zum Bunde. Die Mitglieder der Wiener Freimaurer-Logen 1742–1848*. Wien: Locker Verlag, 2011.
- KODEK, Günter. *Von Alchemie zur Aufklärung. Chronik der Freimaurerei in Osterreich und den Habsburgischen Erblanden 1717–1867*. Wien: Locker Verlag, 2011.
- KROUPA, Jiří. *Alchymie štěstí, Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*. 2. vydání, Brno: ERA Group s. r. o., 2006.
- PODŠKUBKA, Jan. *České svobodné zednářství v průběhu XVIII. století*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2004.
- VOLF, Josef. *Zednáři na Klatovsku*. Redakce A. Hartl, Klatovy: Vlastivědná knihovna, 1938.

System der Freymaurer Loge Wahrheit und Einigkeit zu den drey gekrönten Säulen in pxxx. Philadelphia 1794 /Praha 1794/

System pražské lóže Pravda a jednota je považován za nejvýznamnější bohemikální zednářský tisk 18. století. Obsahuje domácí rád lóže, její stručné dějiny, učňovský, tovaryšský a mistrovský rituál. Redakcí knihy byl pověřen pravděpodobně Karl Franz O'Reilly, lékař a archivář lóže. Poslední část tvoří pojednání o péči o zednářské sirotky připisované Ignáci Cornovovi. Cornovovi je připisováno i autorství domácího lóžového řádu.

Knihovna NM, fond Zednářská knihovna sg. 121. Foto Jakub Hobža

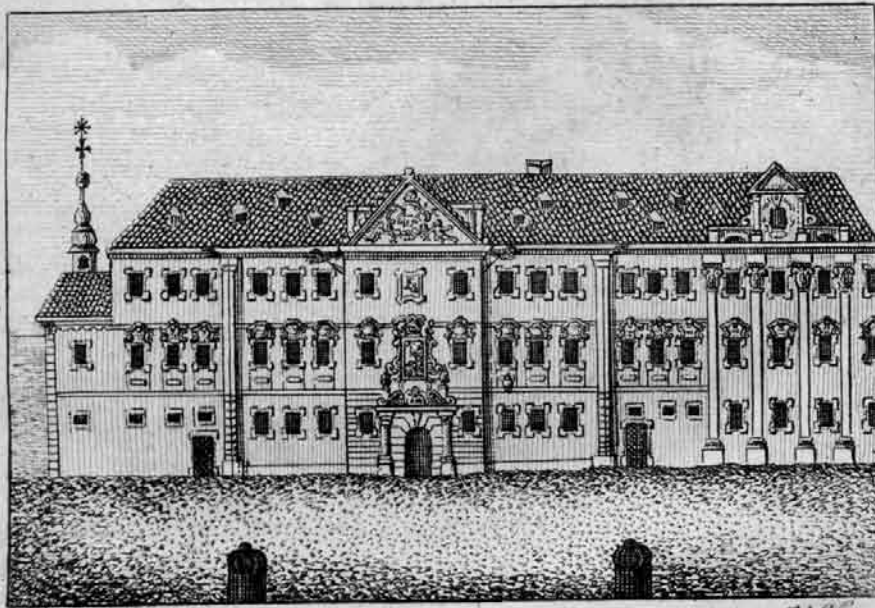

Josef hrabě von Palatin, Kronik der Maurerey, Philadelphia /Praha/, in der neuen Buchhandlung, 1785

Pražský zednářský tisk, obsahuje dějiny zednářství převzaté z Andersonovy Konstituce a Bornovu přednášku o egyptských mystériích. Autor, hrabě Palatin, sám zednářem nebyl. Knihu vytiskl Jan Ferdinand rytíř ze Schönfeldu, tiskářský magnát, který byl členem pražské zednářské lóže U tří korunovaných hvězd, odkud byl ale vyloučen „pro nezednářské chování“. Schönfeld vytiskl většinu zednářských tisků a lóžových seznamů pražských lóží, i když nebyl jediným tiskařem, na kterého se zednáři obraceli. K šíření zednářské literatury přispívali i tiskař Hladký a knihkupec a zednář Gerle.

Knihovna Národního muzea 60 F 27. Foto Radim Němeček

von Ignaz Kornova
Geschichte ^{15. XII. 24}
des
Waiseninstituts
zum
heiligen Johann dem Täufer
in Prag,
von
Ignaz Kornova.

Prag 1785,
verlegt auf Kosten einer Gesellschaft von Menschenfreun-
den; und wird zum Besten des Waisenfonds, um
den erhöhten Preis von einem Gulden verkauft.

„Harmonie“
B 58

Ignác Cornova: *Geschichte des Waiseninstituts zum heiligen Johann dem Täufer in Prag*, von ..., Prag, verlegt auf Kosten einer Gesellschaft von Menschenfreunden, 1785. Knihovna Národního muzea, fond Harmonie 433. Foto Radim Němeček